

Nr 336.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående rätt till dyrtidstillägg å understöd åt äldre behövande flickskollärarynnor; given Stockholms slott den 18 mars 1921.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts,
Min Allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

B. J:son Bergqvist.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 18 mars 1921.

Närvarande:

Statsministern VON SYDOW, ministern för utrikes ärendena greve WRANGEL, statsråden ERICSSON, DAHLBERG, MURRAY, ELMQUIST, MALM, BERGQVIST, HAMMARSKJÖLD, EKEBERG, HANSSON, BESKOW.

Föredragande departementschefen, statsrådet Bergqvist anförde vidare:

Då genom 1904 års riksdags beslut om omorganisation av de allmänna läroverken statssamskolor upprättades i vissa städer, indrogs det statsunderstöd, som dittills utgått till de i samma städer befintliga enskilda flickskolor. Till följd härav nödgades dessa flickskolor

Bihang till riksdagens protokoll 1921. 1 saml. 286 häft. (Nr 336.)

Rätt till dyrtidstillägg å understöd åt äldre behövande flickskollärarynnor.

inställa sin verksamhet och måste nedläggas. I åtskilliga fall bereddes för de förutvarande lärarinnorna vid sistberörda läroanstalter tillfälle att erhålla anställning vid de nybildade samskolorna. Några lärarinnor voro emellertid då så till åren komna, att de ej kunde vinna anställning vare sig vid statssamskolorna eller eventuellt vid andra flickskolor. För att bringa dessa lärarinnor, vilka genom en åtgärd av staten och utan eget förvållande blivit utan anställning, något understöd beslöt 1907 års riksdag att å allmänna indragningsstaten uppföra att förslagsanslag å 4,000 kronor med rubrik: till understöd åt äldre behövande flickskollärarinnor. Bestämmelser rörande dylika understöd lämnades genom kungörelse den 31 augusti 1907, sedermera ersatt genom kungörelse den 11 juni 1909 (nr 47 sid. 1) angående understöd åt äldre behövande flickskollärarinnor. Understöd skulle få utgå med högst 400 kronor för år, under förutsättning att vederbörande kommun i varje fall lämnade understöd till minst lika stort belopp. På framställning av Kungl. Maj:t godkände 1917 års riksdag vissa ändrade bestämmelser i fråga om berörda understöd, vilka bestämmelser återfinnas i kungörelse den 25 juni 1917 (nr 508) om ändrade bestämmelser angående understöd åt äldre behövande flickskollärarinnor.

Av sagda bestämmelser torde jag böra här återgiva en, innebärande att statsunderstödet finge till varje understödstagare utgå med högst så stort belopp för år räknat, att det tillsammans med de belopp, som vederbörande erhöle från kommun samt från pensionsinrättningen för lärarinnor vid Sveriges högre skolor för kvinnlig ungdom eller från svenska lärarinnornas pensionsförening, uppginge till 1,200 kronor.

Understöden utdelas årligen av Kungl. Maj:t efter av understödstagarna gjord ansökning. För år 1921 utgår understöd åt sju förutvarande lärarinnor eller föreståndarinnor. Antalet understödstagare har under årens lopp något minskats, i det att ett par avlidit, medan ingen ny tillkommit. De för sistnämnda år beviljade understöden växla mellan 400 och 800 kronor.

Fråga har nu uppstått om berörda understödstagares rätt till dyrtidstillägg å statsunderstöden och har berörts i en av centralstyrelsen för flick- och samskoleföreningen till Kungl. Maj:t ingiven, den 19 februari 1921 dagtecknad skrift.

Centralstyrelsen har däri anført, bland annat, att ifrågavarande understödstagare efter av skolöverstyrelsen meddelad anvisning hos statskontoret anhållit om utanordnande av dyrtidstillägg. Överstyrelsen hade nämligen ansett, att här förevarande understöd vore av den art, som avsåges i § 5 mom. 4 av kungörelserna den 19 juni 1919 nr 347 och den 30 juni 1920 nr 365 med allmänna grunder för dyrtidstillägg åt f. d. befattningshavare i statens tjänst m. fl. pensionärer. Statskontoret hade emellertid ej ansett sig kunna utbetala dyrtidstillägg, enär det av överstyrelsen åberopade momentet gällde före detta befattningshavare vid enskilda företag, som numera övertagits av staten, till vilken kategori enligt statskontorets mening dessa skolor icke vore att hänföra, enär de nedlagts, icke övertagits av staten. Över detta statskontorets utslag vore besvär i laga ordning ingivna.

Enär en snar höjning av sagda understöd på grund av penningvärdets fall vore trängande och enär frågan om understödstagarnas rätt till dyrtidstillägg efter nu gällande bestämmelser knappast bleve inom den närmaste tiden avgjord, hemställde centralstyrelsen, att Kungl. Maj:t måtte vid framläggande av proposition om dyrtidstillägg för 1921 års riksdag giva bestämmelsen en sådan formulering, att av densamma dessa understödstagares rätt till dyrtidstillägg otvetydigt framginge.

Över berörda framställning har statskontoret den 3 mars 1921 yttrat sig och därvid anført, bland annat, följande:

Man hade velat göra gällande, att bestämmelserna i § 5 mom. 4 av kungörelsen den 30 juni 1920 med allmänna grunder för dyrtidstillägg åt f. d. befattningshavare i statens tjänst (nr 365) ävensom motsvarande bestämmelser i tidigare författning i ämnet skulle vara tillämpliga å de f. d. lärarinnor, som erhållit sådant statsunderstöd, som här nämnts. Statskontoret hade emellertid icke kunnat dela denna uppfattning utan avslagit gjorda ansökningar om utbekommande av dyrtidstillägg å sådant statsunderstöd, varom nu vore fråga; och enligt vad i förevarande skrift meddelats hade detta ämbetsverkets beslut genom besvär dragits under regeringsrättens prövning. Vid sådant förhållande skulle det visserligen kunna synas riktigt att avvakta det slutliga avgörandet av berörda spörsmål, innan någon åtgärd vidtoges i det med förevarande framställning avsedda syfte. Men då det åberopade stadgandet, som innebure, att dyrtidstillägg enligt de för f. d. befattningshavare i statens tjänst stadgade grunder skulle utgå jämväl till f. d. befattningshavare hos enskilt företag, som numera övertagits av staten, därest han genom statens försorg uppbure pension eller understöd i sådan egenskap, uppenbarligen åsyftade endast f. d. befattningshavare vid vissa kanal- och järnvägsföretag, som övertagits av staten, och icke kunde avse nu ifrågavarande f. d. lärarinnor vid enskilda flickskolor, då dessa skolor icke övertagits av staten utan, såsom av det föregående framginge, i regel under någon tid fortbestått vid sidan av statsamskola, till dess det visat sig, att de måst nedläggas till följd av konkurrensen, syntes det statskontoret uppenbart, att dyrtidstillägg icke enligt nu gällande bestämmelser tillförsäkrats ifrågavarande understödstagare; och ville statskontoret, som med hänsyn därtill, att enligt bestämmelsen i § 5 mom. 5 i förenämnda kungörelse nr 365/1920 dyrtidstillägg numera utginge till sådana f. d. lärarinnor vid statsunderstödda enskilda läroanstalter, som åtnjöte tilläggspension enligt kungörelsen den 31 december 1917 (nr 965) angivna grunder, ansåge billigt, att

dylik förmån bereddes jämväl nu ifrågavarande understödstagare, därför ifrågasätta, huruvida icke Kungl. Maj:t skulle finna skäl föreligga att redan nu genom framställning till riksdagen söka utverka medgivande i sådant avseende.

Med erinran att enligt de i § 5 av förenämnda kungörelse nr 365/1920 meddelade bestämmelser dyrtidstillägget till där angivna pensionärer och understödstagare bestämts att utgå i vissa fall å hela pensionen eller understödet samt i fråga om f. d. lärarinnor å summan av de belopp, som utginge från vederbörande pensionsanstalter, och såsom tilläggspension av statsmedel, men att i fråga om de med bidrag av statsmedel pensionerade f. d. lasarettsläkare m. fl. dyrtidstillägget väl skulle beräknas å hela pensionsbeloppet med inberäkning av det belopp, som i förekommande fall utginge av landsting eller stad, men utgå allenast med vad som av hela det sålunda beräknade dyrtidstillägget belöpte på den av statsmedel utgående del av pensionen, finge statskonteret framhålla, att, när det gällde att taga ståndpunkt till hur i nyss berörda avseende lämpligen skulle ordnas med ett eventuellt dyrtidstillägg åt nu ifrågavarande understödstagare, den frågan till en början måste avgöras, huruvida icke den år 1917 medgivna förhöjningen redan i och för sig innebure ett dyrtidstillägg, vartill hänsyn måste tagas vid beräkning av ytterligare sådan förmån. På grund härav och då det överlåtits åt Kungl. Maj:t att inom vissa gränser årligen bestämma understödens belopp samt det icke heller vore uteslutet att i kommunbidraget eller annan del av det sammanlagda utgående understödet åt en eller annan av dessa understödstagare redan låge något belopp, som rätteligen vore att hänföra till dyrtidstillägg, ville det synas statskontoret, som om en generell föreskrift om dyrtidstilläggets beräkning för dessa understödstagare icke lämpligen kunde meddelas. I stället borde i detta fall utverkas riksdagens medgivande därtill, att Kungl. Maj:t finge av de för dyrtidstillägg åt f. d. befattningshavare i statens tjänst m. fl. pensionärer avsedda medel anvisa dyrtidstillägg, med iakttagande att för en var av dessa understödstagare sammanlagda dyrtidstillägget av statsmedel eller eljest icke finge överstiga vad som med tillämpning av gällande grunder för sådant tillägg åt f. d. befattningshavare i statens tjänst m. fl. pensionärer skulle hava henne tillkommit.

Utlåtande har därjämte den 7 mars 1921 avgivits av skolöverstyrelsen, som yttrat huvudsakligen följande:

Överstyrelsen kan för sin del icke annat finna, än att det bäst skulle stå i överensstämmelse med billighet och ifrågavarande kungörelsers anda, om nämnda lärarinnor finge rätt till dyrtidstillägg uttryckligen sig tillerkänd. Visserligen hava de enskilda läroanstalter, vid vilka de tidigare tjänstgjort, icke i ordets bokstaveliga mening övertagits av staten, utan hava blivit överflödiga genom vissa allmänna läroverks ombildande till samskolor. Men denna omorganisation har bland annat inneburit, att staten övertagit den verksamhet för den kvinnliga ungdomens uppfostran, som tidigare omhänderhafts av de enskilda flickskolorna; staten har således övertagit, om också icke dessa flickskolor själva, så dock deras verksamhet. Denna samhörighet mellan tidigare enskilda flickskolor och nu förefintliga statssamskolor har också blivit erkänd därigenom, att i några fall, då det förefunnits stipendiefonder för lärjungar vid någon dylik numera indragen enskild flickskola, dessa blivit överflyttade till motsvarande statssamskola, och icke minst

därigenom, att staten genom beviljande av anslag för understöd åt nu ifrågavarande lärarinnor erkänt sig gentemot dem äga ett ansvar, som är av liknande art med det, som staten äger gentemot sina egna f. d. befattningshavare, om också detta ansvar, jämlikt berörda kungörelser den 11 juni 1909 angående understöd åt äldre behövande flickskollärarinnor samt den 25 juni 1917 om ändrade bestämmelser angående understöd åt äldre behövande flickskollärarinnor, är delat mellan staten och vederbörande kommun.

Vad beträffar det belopp, varpå dyrtidstillägget bör utgå, erinrar överstyrelsen, att bland de pensionärer, om vilka meranämnda kungörelse den 30 juni 1920 uttryckligen gäller, finnes en grupp, som i åtskilliga avseenden är närbesläktad med nu ifrågavarande understödstagare, nämligen f. d. lärarinnor vid statsunderstödda enskilda läroanstalter, vilka av statsmedel åtnjuta tilläggspension, beräknad enligt de i kungörelsen den 31 december 1917 (nr 965) angående tilläggspensioner åt vissa lärarinnor vid de statsunderstödda enskilda läroanstalterna angivna grunder. Angående dessa lärarinnor finnes i § 5 av merbemälda kungörelse den 30 juni 1920 föreskrivet, att dyrtidstillägget beräknas å summan av de belopp, som utgå från vederbörande pensionsanstalter och såsom tilläggspension av statsmedel; uttrycket »vederbörande pensionsanstalter» torde här åsyfta dels pensionsinrättningen för lärarinnor vid Sveriges högre skolor för kvinnlig ungdom och svenska lärarinnornas pensionsförening, dels lärarinnornas pensionsanstalt. Från dessa pensionsanstalter utgå till flertalet lärarinnor inom nu ifrågavarande grupp små eller inga pensioner. Däremot uppbära de alla kommunalt understöd. Det synes då vara tämligen uppenbart, att deras dyrtidstillägg bör beräknas icke blott på deras statsunderstöd utan jämväl på de pensioner, de uppbära från nämnda pensionsanstalter. Däremot kan tvekan råda angående dyrtidstilläggets förhållande till det kommunala understödet. Det kunde synas ligga närmast till hands att vid dyrtidstilläggets beräkning helt bortse från detta understöd. Ett sådant förfarande skulle emellertid medföra obilliga konsekvenser, i det att en kommuns frikostighet vid beviljande av understöd skulle medföra minskning i dyrtidstillägget. Det synes därför vara riktigast, att dyrtidstillägget beräknas å sammanlagda beloppet av statsunderstödet, det kommunala understödet och de belopp, som utgå från vederbörande pensionsanstalter. Det gäller här i alla händelser en ringa kostnad för staten; av det föregående framgår, att för ingen av dessa understödstagare dyrtidstillägget kan komma att beräknas å mer än 1,200 kronor, understödstagarnas antal är för närvarande allenast sju, och det är mycket osannolikt, att det kan komma att stiga.

Jag torde ej behöva närmare erinra om de åtgärder, varigenom statsmakterna under de senaste åren visat sin beredvillighet att genom dyrtidstillägg understödja förutvarande befattningshavare. Dylikt understöd har ju utgått ej blott till statens egna f. d. tjänstinnehavare utan även till åtskilliga personer, som tidigare varit anställda i enskild eller kommunal tjänst av mera allmän natur. Särskilt är det pensionerad lärarpersonal, som på nu angivet sätt

Departementschefen.

understöts av staten. Bland denna kategori återfinner man ej de gamla lärarinnor, varom jag i det föregående talat.

Även om de alltså ej äro formellt likställda med övriga förutvarande lärarinnor, föreligga dock många likheter mellan de till berörda båda grupper hörande lärarinnorna. Deras utbildning och tidigare levnadskall hava varit desamma, och de hava fullgjort sitt livsverk under alldeles samma yttre omständigheter — även ekonomiskt.

Jag finner därför för min del allt tala för att även här ifrågasvarande f. d. lärarinnor erhålla det understöd under den nuvarande dyrtiden, som statsmakterna redan låtit komma ett stort antal av deras forna kamrater till del. Det gäller ytterligare här en mycket fåtalig grupp, som med all säkerhet ej kommer att utökas och som tvärtom under de senare åren minskats.

Hos de myndigheter, som yttrat sig, har tvekan yppats, hur ett eventuellt dyrtidstillägg i detta fall borde beräknas. Tvekan har gällt, huruvida sådant tillägg av statsmedel borde beräknas även på det understöd, som från kommunalt håll utgår till berörda understödstagare. Skolöverstyrelsen har tillstyrkt, att dyrtidstillägg av statsmedel finge utgå även å de kommunala anslagen. Statskontoret däremot har ansett, att någon generell föreskrift ej borde lämnas om tilläggets beräkning, utan föreslagit, att Kungl. Maj:t skulle för varje år bestämma tilläggets storlek med hänsyn tagen till det dyrtidstillägg, som kunde utgå från annat håll än staten. Därvid borde tillses, att det sammanlagda dyrtidstillägget av statsmedel eller eljest icke överstege vad som i dyrtidstillägg skulle utgått, därest desamma, med tillämpning av gällande grunder för dyrtidstillägg åt f. d. befattningshavare i statens tjänst m. fl. pensionärer, beräknades å samtliga ifrågasvarande understöds- och pensionsförmåner, sedan från dem avskilts vad som tilläventyrs redan utginge såsom av dyrtiden betingad ökning. Då statskontorets förslag torde stå i överensstämmelse med hittills tillämpade grunder för beredande av dyrtidstillägg av statsmedel, anser jag mig böra biträda detsamma. De tillägg, vartill berörda understödstagare skulle komma att berättigas, torde, såsom statskontoret ifrågasatt, böra utgå för tiden från och med år 1921 samt få bestridas från de för dyrtidstillägg åt f. d. befattningshavare i statens tjänst m. fl. pensionärer avsedda medel.

Under åberopande av det sagda hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen medgiva,

att Kungl. Maj:t må till de förutvarande lärarinnor, som åtnjuta understöd från det å allmänna indragningsstaten uppförda förslagsanslaget till bestridande av understöd åt äldre behövande flickskollärarynnor, för tiden från och med år 1921 av de för dyrtidstillägg åt f. d. befattningshavare i statens tjänst m. fl. pensionärer avsedda medel anvisa dyrtidstillägg i huvudsaklig enlighet med de av mig i det föregående angivna grunder.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan behagade Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten lämna bifall samt förordnade, att proposition i ämnet av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skulle avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

C. d'Albedyhll.
